

OBSERVAȚII PRIVIND RELAȚIILE SINTACTICE DINTRE TERMENII COMPUNERII

BLANCA CROITOR

Institutul de Lingvistică al Academiei Române „Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti” din București

ileanablanca@ gmail.com

Cuvinte-cheie: compunere, coordonare, compuse apozitive, adjective compuse

Keywords: compounding, coordination, appositive compounds, compound adjectives

1. STRUCTURA LEXICALĂ ȘI MORFOLOGICĂ A COMPUSELOR

Compunerea este unul dintre mijloacele de formare a cuvintelor cu o productivitate crescută în perioada recentă, în parte datorită modelelor străine, în parte datorită numărului mare și productiv de elemente de compunere (v. Croitor 2021 pentru o cercetare bazată pe DOOM³). În literatura noastră de specialitate se discută în general trei aspecte principale legate de compunere: a) structura morfologică sau clasa lexico-gramaticală a termenilor care alcătuiesc un cuvânt compus, b) flexiunea cuvântului compus și c) gradul de sudare a termenilor care intră în componența compusului. În bibliografia internațională un aspect destul de frecvent discutat este modul de formare al compuselor, analiza lor ca formații lexicale sau sintactice (v. Fradin 2009).

1.1. În ceea ce privește clasa lexico-gramaticală a termenilor care intră în alcătuirea unui cuvânt compus, s-a remarcat că sunt câteva tipare mai productive (v. FC I, Dinică 2013, Pană Dindelegan, Moroianu, Dragomirescu 2025). Astfel, substantivele compuse pot avea structurile:

N-N¹, fie ambele nemarcate: *redactor-șef*, *cuvânt-cheie*, fie cu al doilea substantiv la genitiv: *floarea-soarelui*;

N-de-N: *floare-de-coli*;

N-Adj: *floare-domnească* „(reg.) garoafă”;

Prep-N: *după-masă*;

GN complex: *trei-frăți-pătați* „un anumit gen de toporași”;

¹ Am utilizat câteva abrevieri curente: N = nume/substantiv, Adj = adjectiv, Adv = adverb, Prep = prepoziție, Pron = pronume, Part = participiu GN = grup nominal, GV = grup verbal, Neg = negație.

GV / propoziție: *linge-blide* „om care trăiește pe socoteala altora”, *trei-păzește* „dans popular oltenesc, în ritm binar, vioi, executat de bărbați”.

Adjectivele compuse au câteva tipare mai frecvente:

Adj-Adj: *alb-lăptos* (DCR²); *social-democrat*, *științifico-fantastic*

Adj-Adv: *albastru-deschis*

Adj-N: *gri-petrol*; *gri-argint* (DCR²)

Adv-Adj: *rău-platnic*.

Pe lângă acestea, mai sunt câteva tipuri de adjective compuse după modele nesistematice, puțin productive: Prep-N (*cuminte*), Prep + Pron + Adj (*atotputernic*, *atotștiutor*), propoziție subordonată aglutinată (*cumsecade*), Neg + Adv + Part (*nemaipomenit*) – v. Pană Dindelegan, Moroianu, Dragomirescu 2025: 161–162.

Prin compunere se formează numeroase numerale, de obicei din alte numerale, substantiv, conjuncție sau prepoziție (*două sute*, *douăzeci și doi*, *douăsprezece* etc.).

În clasa pronumelui sunt mai multe tipare de articole, implicând pronume și adverb, prepoziție, formă verbală „împietrită”, substantiv, adjectiv posesiv, pronume sau particula *și* (*niciunul* < *nici* + *unul*, *dânsul* < *de* + *însul*, *fiecare* < *fie* + *care*, *oarecare* < *oare* + *care*, *dumneata* < *domnia ta*, *altcineva* < *alt* + *cineva*, *același* < *acela* + *-și* etc.).

Multe adverbe s-au format prin contopirea a două sau mai multe elemente: adverbe, prepoziții, forme participiale, substantive, adjective, particulele *va* și *oare-/ori-*, conjuncții etc. (*niciicând*, *ieri-dimineață*, *măine-seară*, *demult*, *dinafară*, *bineînțeles*, *cândva*, *deloc*, *defel*, *astă-iarnă*, *rareori* etc.).

Uneori gradul de sudare este atât de mare, încât vorbitorii nici nu mai recunosc elementele componente, alteori termenii își păstrează forma, fiind ușor de recunoscut.

1.2. Cel de-al doilea aspect discutat frecvent în literatura de specialitate privește flexiunea cuvântului compus nesudat. În legătură cu substantivele, s-a remarcat că pluralul poate fi marcat la ambii termeni (*redactori-șefi*) sau doar la unul dintre ei (*cuvinte-cheie*). Articolul definit se atașează fie la primul termen, substantiv ori adjectiv (*redactorul-șef*, *cuvintele-cheie*, *bunul-simț*, *micul-dejun*), fie la al doilea termen (*locotenent-colonelul*, *mic-dejunul*²). Un aspect interesant este că atașarea articolului indefinit nu blochează utilizarea formei definite a primului termen al compusului: *o floarea-soarelui* (Pană Dindelegan, Moroianu, Dragomirescu 2025: 151).

1.3. În funcție de gradul de sudare a termenilor, compusele pot fi scrise într-un cuvânt (*cumsecade*, *fiindcă*, *bunăvoință*), cu cratimă între cuvintele componente (*după-masă*) ori juxtapuse fără cratimă (v. *cuvânt cheie* în CoRoLa, deși mai frecvent se scrie cu cratimă, v. DCR², DOOM³).

² Variația de atașare a articolului definit este indicată în DOOM³: *micul-dejun* / *mic-dejunul*.

2. TIPURI DE RELAȚII SINTACTICE ÎNTRE TERMENII COMPUȘI

Relațiile sintactice dintre termenii compunerii sunt mai puțin discutate în literatura de specialitate, fiind discutate în general doar aspectele care țin de comportamentul lexico-morfologic. De obicei, se arată că între termenii compuși poate exista o relație de **coordonare** sau de **subordonare**, dar fără a se intra în detalii.

2.1. S-a arătat că prin coordonare se pot forma substantive, adjective, numere etc.:

(a) substantive: *antrenor-jucător* (= „antrenor și jucător”; DCR²), *sculer-matrișer* (= „sculer și matrișer”; DCR), *secerătoare-legătoare* (= „mașină agricolă de recoltat care seceră și leagă în snopi tulpinile de cereale”; DEX)

(b) adjective: *alb-gălbui*, *alb-negru*, *dulce-acrișor*, *național-liberal*, *social-democrat*, *politico-economic*, *ceho-slovac*, *geto-dac*, *germano-francez*, *greco-catolic*

(c) numere compuse: *treizeci și cinci*, *o mie șapte*, *un milion o sută* etc.

(d) adverbe compuse: *ici-colo*, *măine-poimăine*.

2.2. Relația de subordonare a fost identificată în mai multe tipare de compunere. Menționăm doar substantivele și adjectivele, deoarece la acestea ne vom referi în restul articolului, dar subordonarea stă și la baza compuselor din alte clase lexico-gramaticale (v. Pană Dindelegan, Moroianu, Dragomirescu 2025).

2.2.1. Substantive compuse:

– obiect posedat–posesor: *floarea-soarelui*, *mătasea-broaștei*, *rochița-rândunicii*, *iarba-câmpului*

– substantiv–modificator grup prepozițional: *viță-de-vie*, *floare-de-colț*, *drum-de-fier*; *verde-de-Paris* (DOOM²)

– grup prepozițional: *după-masă*, *după-amiază*, *subsol*

– substantiv–modificator adjectival: *coate-goale* „om sărac” (DEX), *mațe-pestrițe* „om rău și foarte zgârcit” (DEX), *sânge-rece* „calm” (DOOM²); *bunăvoință*, *bună-credință*, *bună-creștere*, *bun-simț*, *rea-credință*, *rea-voință*; inclusiv adjective numere: *prim-ministru*, *prim-procuror*

– grup nominal complex: *trei-frați-pătați* (numele unei plante)

– grup verbal / propoziție: *trei-păzește* „un tip de dans popular oltenesc”, *lasă-mă-să-te-las* „om leneș; persoană delăsătoare” (DALR).

2.2.2. Adjective compuse (Pană Dindelegan, Moroianu, Dragomirescu 2025: 163 sqq.)

– Adj-Adv: *albastru-deschis*, *albastru-electric*, *galben-pal*, *roșu-aprins*, *verde-crud*, *verde-întunecat*

– Adv-Adj: *bine-crescut*, *bine-cunoscut*; *nou-ales*, *nou-născut*, *nou-venit*; *rău-famat*, *rău-platnic*; *liber-cugetător*; *așa-zis*, *așa-numit*; *răufăcător*, *binevoitor*

- Adj-N: *gri-petrol, roz-somon, verde-praz, verde-smarald*
- N-Adj: *est-european, vest-german, sud-dunărean*.

În acest articol ne propunem să aducem unele completări discuției despre relațiile sintactice dintre termenii compunerii, pe baza unor exemple extrase dintr-un corpus variat: presă (disponibilă online), CoRoLa, RoTenTen. Multe dintre compusele extrase din corpusul cercetat sunt spontane, neînregistrate în dicționare sau în lucrările dedicate compunerii, însă unele reflectă tipare productive în limbă. Prin urmare, vom face distincție între compuse stabile (cele care au o oarecare frecvență, multe dintre ele fiind înregistrate în dicționare sau lucrări de specialitate) și compuse spontane, nefixate (creații *ad-hoc* sau cu puține ocurențe).

3. RELAȚII DE COORDONARE

În literatura de specialitate, nu se menționează ce tip de relație de coordonare poate sta la baza compuselor, însă exemplele indicate în aceste lucrări sunt cu interpretare de tip „și”, copulativă. Pe baza exemplelor extrase din corpus, putem aprecia că în majoritatea cuvintelor compuse în care relația dintre termeni este de coordonare, aceasta este de tip copulativ. Vom arăta însă că în unele compuse relația semantică este disjunctivă.

3.1. COORDONARE COPULATIVĂ

Cele mai frecvente cuvinte compuse formate prin coordonarea copulativă a termenilor sunt substantive și adjective, alcătuite prin juxtapunerea a doi termeni de același tip. Substantivele compuse sunt comune sau proprii:

- (1) a. *Binele cam depinde de care parte a balanței fiscale te afli: contribuabil net, scuturat din toate cele de fisc, sau beneficiar net, care își plătește relaxat dările din bani publici, primiți plocon, ca trândav conșopist sau ca **bordurist-asfaltangiu**.* (<http://economiaonline.ro/>) – „bordurist și asfaltangiu / persoană care pune borduri și asfalt”
- b. *creații din colecția **toamnă-iarnă** 2010–2011* (CoRoLa) – „toamnă și iarnă”
- c. *Ioan **Piuaru-Molnar**; Universitatea **Babeș-Bolyai***

Substantivul compus din (1a) este similar cu *sculer-matrișer* (DCR²) sau *antrenor-jucător* (DCR²), denumind o persoană care îndeplinește două funcții. În (1b) expresia *toamnă-iarnă* reprezintă un substantiv compus deoarece denumește un sezon de modă, având un singur referent (la fel ca *primăvară-vară*). Colecțiile de modă sunt organizate de obicei în jurul a două sezoane: toamnă-iarnă și primăvară-vară. În (1c) substantivele compuse au un singur referent: o persoană (*Piuaru-Molnar*) sau o instituție (*Babeș-Bolyai*).

Considerăm că se încadrează la compunere și sintagmele de la (2), deoarece termenii care le alcătuiesc formează un bloc semantic: Harghita și Covasna sunt cele două județe din Ținutul Secuiesc unde populația de etnie maghiară este majoritară și adesea sunt menționate împreună în articolele de presă, iar George Simion și Diana Șoșoacă sunt politicienii care conduc partidele suveraniste cu cei mai mulți votanți, termenul *Simion-Șoșoacă* făcând referire la polul suveranist:

(2) a. *Statutul de minoritari al românilor din arealul etno-cultural **Harghita-Covasna*** (www.revistasociologieromaneasca.ro)

b. *În aceste condiții, Dreapta Unită are o misiune imposibilă – aceea de-a ataca PSDNL, fără a se suprapune peste atacurile venite din partea **Simion-Șoșoacă** sau a părea aliată cumva cu aceștia.* (<https://dilemaveche.ro/>)

Numeroase adjective compuse identificate în corpusul cercetat sunt formate prin coordonare copulativă:

(3) a. *Grație acestei fabuloase mizanscene, al cărui detaliu **nostalgic-neșteptat** e unduirea pânzei ecranului în bătaia vântului serii, „Capalbio Cinema” chiar asta este: un „rocky medieval picture show” [...] de-un anacronism și anatopism irezistibile.* (www.romlit.ro) – „nostalgic și neșteptat”

b. *Cum l-au salvat instituțiile statului pe Dragnea de grupul **infrațional-vânătoresc** pe care l-a organizat?* (<http://liberinteleorman.ro>) – „infrațional și vânătoresc”

c. *intenții **mimico-gestuale** explicite* (<https://agenda.liternet.ro>) – „mimice și gestuale”

d. *Albina Românească a fost o gazetă **politico-literară** care a apărut bisăptămânal la Iași.* (RoTenTen) – „politică și literară”

e. *Îmi doresc să debutez cât mai repede în tricoul **alb-roșu**, să marchez cât mai multe goluri pentru echipă.* (RoTenTen) – „alb și roșu”

f. *Și astfel, în locul unor elemente care mocnesc de forțe ascunse, te întâmpină evantaiul inert al unor obiecte pe care le judeci sec, cu un licăr **pragmatic-pecuniar**.* (www.romlit.ro) – „pragmatic și pecuniar”

g. *Iată oportunismul arivist, **grosolan-ingrat**...* (www.romlit.ro) – „grosolan și ingrat”

h. *Cam ce era mai **romantic-oengistic** în anii '90 a suferit mutații birocratice și ideologice pe care beneficiarii continuă să le autoeticheteze drept progresism, europenism. Istoria s-a sfârșit, deci să facem „politici”.* (<http://voxpública.realitatea.net>) – „romantic și oengistic”

i. *Am prezentat o formă foarte simplificată a acestui examen de literatură maternă, însă cred că ar fi momentul să ne întrebăm, ca profesori, cum putem debloca situația eternelor nemulțumiri care apar la examenul de literatură română în fiecare an. Cred că simpla dezamăgire reciprocă a părților implicate (profesori-evaluatori-elevi), ca și discursul **moralizator-ironic**, nu mai folosesc nimănui.* (www.observatorcultural.ro) – „moralizator și ironic”.

Articolul definit se atașează la ultimul adjectiv, la fel ca la compusele stabile (cf. *social-democratul Ion, național-liberalul politician*):

(4) *Dan Perjovschi își păstrează nealterată bucuria de a visa, de a fi el însuși. Un muncitor intelectual, cum propunea **uitat-ignoratul** azi Camil Petrescu.* (www.observatorcultural.ro)

Primul termen al compusului poate suferi modificările fonetice cunoscute: extinderea cu *-o* (*mimico-gestuale, politico-literare*) sau apocopa (*roș-albaștri*). Pe lângă acomodarea fonetică, aceste modificări au și rolul de a semnaliza faptul că termenul este un compus.

Prin coordonare copulativă se pot forma și adverbe compuse, mai rar întâlnite în textele parcurse:

(5) *atunci când începe discuția, ca spectatori, deja suntem conștienți de legăturile dintre oameni și glie – în cuvinte sună destul de pompos-clișeatic afirmația asta, însă pe ecran ideea de patrie, afinitate și loc crește foarte natural datorită modului în care e construit filmul:* (<https://agenda.liternet.ro/>)

Se poate observa că în funcție de interpretarea semantică, sunt două tipuri de adjective compuse: (i) cele în care adjectivele își păstrează individualitatea semantică și (ii) cele în care semantica adjectivelor componente se combină. Astfel, în *tricou roș-albastru* interpretarea este că sunt două culori diferite pe tricou (este vorba de culorile echipei de fotbal Steaua/FCSB din București), pe când în *ten roșiatic-marونی* este vorba de o singură nuanță cromatică greu de descris printr-un singur cuvânt, fiind percepută ca un amestec de două culori. Am putea numi aceste două interpretări ca fiind de tip (i) cumulativ sau (ii) intersecțional:

(6) a. *În interiorul arenei se vând materiale cu însemnele Stelei, iar oamenii stau la coadă pentru a-și achiziționa un fular, un steag, sau un tricou **roș-albastru**.* (CoRoLa)

b. *Gazda, o femeie în jur de 40 de ani, masivă, dar nu grasă, cu ochii migdalați și ten **roșiatic-marونی**, ne tot îndemna să vizităm micuțul magazin cu obiecte prăfuite [...]* (RoTenTen)

Structura compusă având la bază o relație de coordonare și cea formată prin coordonarea adjectivelor cu operatorul semantic și nu sunt perfect echivalente, după cum se poate observa comparând sintagmele de mai jos:

(7) a. *tricouri **roșii-albastre***

b. *tricouri **roșii și albastre***

În (7)a proprietatea adjectivului compus *roșii-albastre* se aplică fiecărei entități din setul denotat de substantivul regent la plural *tricouri* (fiecare tricou este cu roșu și albastru), pe când în (7)b proprietățile exprimate de cele două adjective coordonate se pot aplica distributiv: unele tricouri sunt roșii, altele albastre.

3.2. COORDONARE DISJUNCTIVĂ

Compusele formate prin coordonare disjunctivă sunt specifice contextelor cu interpretare de tip aproximare. Am indicat citirea de tip disjunctiv între ghilimele:

(8) a. *Adrian Păunescu [...] m-a invitat, încă de când a devenit redactor șef la Flacăra, asta era prin **februarie-martie**, 1973, să citească poezie la prima ședință a Căminului Flacăra.* (CoRoLa) – „februarie sau martie”

b. Luam câte **două-trei** farfurii, le spărgem și mă linișteam (CoRoLa) – „două sau trei farfurii”

c. în cei **șase-șapte** ani ai bolii (CoRoLa) – „șase sau șapte ani”.

Același termen compus poate avea interpretări diferite, în funcție de context – a se compara (8a) cu (9), unde interpretarea este de tip copulativ:

(9) Cel mai recent număr al newsletter-ului [...], conținând activitățile de internaționalizare din perioada **februarie-martie** 2023, poate fi consultat aici: ... (<https://cci.ubbcluj.ro>) – „februarie și martie 2023”.

În exemplele de la (8) și (9) gradul de sudare al termenilor nu este foarte mare, nefiind o compunere de tip lexical, ci la nivel sintactic.

4. RELAȚIA PREDICATIVĂ

Relația predicativă stă la baza multor substantive compuse extrase din corpusul cercetat, formate din două substantive (N-N). Structurile din această categorie au fost discutate destul de mult în literatura de specialitate și au primit diverse analize de-a lungul timpului: cuvânt compus, sintagmă liberă, grup nominal cu N2 adjectiv, grup nominal cu atribut substantival în nominativ, compuse apozitive (Grossmann 2016, 2022). O sinteză foarte clară a problemei o prezintă Ana-Maria Barbu (2012), care pledează pentru încadrarea acestor structuri în categoria sintagmelor libere (nu compuse), în care al doilea substantiv (cel cu valoare semantică predicativă) este un atribut calificativ în nominativ.

Grossmann (2016, 2022) consideră că aceste structuri sunt cuvinte compuse în care al doilea substantiv funcționează ca apozitie (engl. *appositive compounds*): „The head constituent, which occurs on the left, classifies/identifies the entity designated by the compound, whereas the non-head, whose function is appositive, characterizes/qualifies it. This group includes established compounds, such as *pasăre-muscă* bird-fly ‘hummingbird’, but is mostly made up of constructions systematically displaying as non-head elements a few specific N (some of them calques); examples are *cheie* ‘key’, *fluviu* ‘river’, *fulger* ‘lightning’, *șablon* ‘pattern, template’” (Grossmann 2016: 3.1.). Sunt puse în aceeași categorie compuse ca *oală-minune*, *vizită-fulger* și *femeie-pilot*, *elefant femelă* (Grossmann 2022: 2.1.1.).

O primă observație legată de încadrarea Mariei Grossmann este faptul că exemplele pe care le oferă pentru categoria *appositive compounds* sunt, în opinia noastră, de tipuri diferite: în *femeie-pilot*, centrul este *pilot*, iar substantivul *femeie* aduce o completare semantică de gen (nu se poate spune **pilotă*, **pilotăreasă*, **pilotăriță* etc.); în *oală-minune* capul semantic este substantivul *oală*, iar substantivul *minune* aduce informația de calificare.

Considerăm că în structurile de tipul *proiect-pilot*, *figură-cheie*, *discurs-fluviu* etc. substantivul de pe poziția a doua are rolul unui predicat semantic, iar interpretarea termenilor care formează compusul este de tip subiect–predicat (*N este N*). Prin urmare, am încadrat acest tip de compuse în categoria relației predicative.

După cum s-a remarcat, în poziția a doua a structurii (unde se exprimă informația caracterizantă sau predicativă) apar mai frecvent anumite substantive: *cheie* („fundamental, important”), *fluviu* („foarte mare; prea mare”), *minune*, *fulger* („rapid, instant”), *pilot* („reper, îndrumător; experimental”) etc. Astfel, în DCR³ sunt menționate următoarele structuri la care participă substantivul *pilot*: *centru-pilot*, *clasă-pilot*, *emisiune-pilot*, *episod-pilot*, *experiență-pilot*, *fermă-pilot*, *instalație-pilot*, *județ-pilot*, *librărie-pilot*, *liceu-pilot*, *mină-pilot*, *plan-pilot*, *program-pilot*, *proiect-pilot*, *sat-pilot*, *stație-pilot*, *studiu-pilot*, *zonă-pilot* (s.v. *pilot*²). Pentru *fluviu* în același dicționar sunt menționate structurile *film-fluviu*, *proces-fluviu*, *scor-fluviu*. Substantivul *minune* este înregistrat în DCR³ cu structurile *copil-minune*, *ingredient-minune*, *oală-minune*, *pilulă-minune*, substantivul *maraton* în: *întrecere-maraton*, *meci-maraton*, *operație maraton*, *partidă-maraton*, *spectacol-maraton*, *ședință-maraton*, iar substantivul *cheie* apare în: *actor-cheie*, *aliat-cheie*, *amănunt-cheie*, *concept-cheie*, *cuvânt-cheie*, *dobândă-cheie*, *domeniu-cheie*, *element-cheie*, *emisiune-cheie*, *factor-cheie*, *frază-cheie*, *genă-cheie*, *idee-cheie*, *informație-cheie*, *ingredient-cheie*, *inițiativă-cheie*, *instituție-cheie*, *jucător-cheie*, *martor-cheie*, *meci-cheie*, *minister-cheie*, *moment-cheie*, *obiectiv-cheie*, *om-cheie*, *partidă-cheie*, *personaj-cheie*, *post-cheie*, *poziție-cheie*, *problemă-cheie*, *punct-cheie*, *ramură-cheie*, *remorcă-cheie*, *rol-cheie*, *scenă-cheie*, *sector-cheie*, *substanță-cheie*, *text-cheie*, *zonă-cheie*. Substantivul *școală* este înregistrat, de asemenea, în numeroase structuri: *atelier-școală*, *autobuz-școală*, *camion-școală*, *caz-școală*, *film-școală*, *fregată-școală*, *joc-școală*, *meci-școală*, *motonavă-școală*, *navă-școală*, *restaurant-hotel-școală*, *spectacol-școală*, *șantier-școală*, *traseu-școală*. Sunt și alte substantive cu predispoziție de a apărea în acest tip de structuri, cum ar fi *bombă* (*declarație-bombă*, *știre-bombă*, *veste-bombă*), *limită* (*caz-limită*, *dată-limită*, *experiment-limită*, *oră-limită*, *scor-limită*, *situație-limită*, *termen-limită*), *vedetă* (*actor-vedetă*, *copil-vedetă*, *film-vedetă*, *meci-vedetă*, *partidă-vedetă*) etc. Productivitatea acestor substantive în tiparul N-N ar fi un argument pentru încadrarea structurilor în categoria compuselor.

În corpusul pe care l-am cercetat am întâlnit frecvent acest tip de structură. Pe lângă unele substantive frecvent întâlnite (*fluviu*, *slogan*, *vedetă*) sunt și altele care apar ocazional în acest rol:

(10) a. *Premierul Viktor Orbán a susținut întotdeauna că a găsit în președintele Donald Trump sufletul-pereche.* (www.observatorcultural.ro/)

b. *Președintele-caricatură*, schimbând în grotesc viața poporului [...] (www.cotidianul.ro)

c. *Intelectualul gonflabil... se face de folos măscăriciului-conducător.* (www.cotidianul.ro)

d. *Spirit cultivat fără ostentație și imaginativ cu rigoare, „om-orchestră” și solist de vocație, Radu Țuculescu și-a respectat mereu nu doar arta, ci și publicul.* (www.observatorcultural.ro)

- e. Beretele sunt în – au început timid să își facă apariția în tendințe toamna trecută, au căpătat popularitate către primăvară, iar acum, sunt printre **accesoriile-vedetă** ale sezonului în curs. (www.cosmopolitan.ro)
- f. **Discursul-manifest** al lui Daniel Băluță, în ziua depunerii candidaturii oficiale la Primăria Capitalei (www.fanatik.ro)
- g. Procedul principal prin care se realizează acest transfer este **planul-secvență** lung. (www.observatorcultural.ro/)
- h. ...dorul de a se reîntoarce la sânul **patriei-mame** (www.romlit.ro)
- i. ...au fost folosite, în același scop, **tertipuri-surpriză** dintre cele mai diverse, de la referendumul pentru Parlament unicameral cu 300 de aleși la „pixelul albastru”, în care Traian Băsescu apărea lovind un copil (dilemaveche.ro)
- j. Așa a vrut să sune **discursul-fluviu** al lui Liviu Dragnea de duminică seară... (g4media.ro)
- k. La căderea Ceaușeștilor, Vadim nu s-a sfiit să scrie un „**pamflet**”-fluviu, în care se prezenta pe sine drept dușmanul numărul unu al comunismului, îngrozit că va fi tras la răspundere pentru rolul jucat în perpetuarea nebuniei comuniste. (CoRoLa)
- l. **concluzia-slogan** se impunea aproape de la sine (www.romlit.ro)
- m. **Imagini-cadru** și **imagini-larvă**. Și **imagini-aparat** pentru „vânarea” fantomelor de imagine ale memoriei întreținute, poate, de vis: memorie visată. În adânc, en abyme, **căderea-levitație**, inversă, suspendată a lui Bill Viola. **Fotografia-cutie**, **fotografia-aparat**, **fotografia-cameră** deschisă, la infinit, în speranța imaginii, conjurând imposibilitatea imaginii, imperfecțiunea ei, irelevanța imiginală a imaginii... (www.observatorcultural.ro)

Ca și la alte tipuri de compunere, se pune problema delimitării între structurile formate prin compunere și alte tipuri sintactice, cum ar fi substantivul epitet (v. Noailly 1990). Toate exemplele extrase mai sus sunt scrise cu cratimă, au unicitate referențială și un contur intonațional specific compuselor. O ilustrare mai clară a distincției ar fi în (11):

- (11) a. **fustă gogoșar** (www.zalando.ro; sintagma se referă la o anumită croială largă în partea de jos, bufantă)
- b. **fustă balon** (<https://www2.hm.com>; sintagma se referă la o croială largă, cu falduri)
- c. **fustă-pantaloni** cu lână bleumarin melanj (<https://www.bonprix.ro>)

În primele două exemple substantivul de pe poziția a doua caracterizează primul substantiv ca un epitet, relația dintre cele două fiind una de comparație: „o fustă ca un gogoșar”, „o fustă tip gogoșar”; „o fustă ca un balon”, „o fustă tip balon”. În ultimul exemplu sintagma **fustă-pantaloni** se referă la un anumit tip de croială în care fiecare crac al pantalonilor are o croială largă, astfel încât pantalonii se pot confunda cu o fustă mai largă. De altfel, se folosește și sintagma **pantaloni-fustă** (www.zenonshop.com), acesta fiind un argument în favoarea analizării sintagmei din (11)c ca fiind formată prin compunere. La substantivele compuse în care relația dintre termeni este de coordonare copulativă (v. *supra* 3.1.), cele două substantive sunt reversibile:

- (12) *sculer-matrișer – matrișer-sculer*
antrenor-jucător – jucător-antrenor
bordurist-asfaltangiu – asfaltangiu-bordurist

La astfel de compuse, ordinea substantivelor este influențată de ierarhia pe care o pot avea calitățile denumite de substantive (de exemplu, dacă persoana este în primul rând antrenor care joacă din când în când), dar considerăm că pot fi și motivații prozodice (de exemplu, substantivul mai scurt pe primul loc, ca în primul și al treilea exemplu de mai sus³).

5. RELAȚII DE SUBORDONARE

Ne-am oprit asupra câtorva tipare de adjective compuse bazate pe relații de subordonare, care ne-au atras atenția în corpusul parcurs.

5.1. MODIFICATOR ADJECTIVAL – ADJECTIV

Am întâlnit destul de frecvent structura cu adjunct de mod și adjectiv. Un exemplu de acest tip este în (13), unde sunt posibile două interpretări semantice: cea bazată pe o relație de coordonare copulativă între termenii compunerii (două adjective), ca în (a), sau cea bazată pe o relație de subordonare, în care primul termen al compunerii ar funcționa ca un adjunct de mod subordonat (adverb) celui de-al doilea termen, ca în (b):

- (13) *Ultima strofă a poemului, prea explicită și bătrânesc-moralizatoare pentru un cititor de azi, ne rămâne totuși în minte printr-un dramatic sentiment al timpului...* (www.literaturadeazi.ro)

(a) coordonare copulativă: „strofă bătrânească și moralizatoare”

(b) relație de subordonare: „strofă moralizatoare într-un stil bătrânesc”

În (14) mai jos am indicat mai multe exemple de acest tip, cuprinzând adjective de diverse genuri și numere. Se poate observa că doar al doilea termen al compusului se acordă, iar primul rămâne invariabil:

- (14) a. *Prima parte, referitoare la copilăria timpurie, este cea mai autentică și **inteligent-hazoasă**.* (/www.zf.ro) – „hazoasă într-un mod inteligent”

b. *...trebuie să începem prin a recunoaște că nu suntem capabili să ne pregătim nici măcar pentru situații mai puțin dezastruoase, cum ar fi o politică trumpistă **rezonabil-viscerală**.* (www.jurnalistii.ro) – „o politică rezonabil de viscerală”

³ Efectul „scurt înainte de lung” a fost studiat pentru mai multe tipuri de structuri lingvistice, printre care construcțiile coordonate (v. Lohmann 2014).

- c. *Tot așa, atunci când un vorbitor se referă la acele filme ca la niște filme „imperialiste”, adjectivul e folosit sarcastic, iar sarcasmul e la adresa limbajului de lemn comunist, dar el nu schimbă faptul că industria cinematografică reaganistă chiar era **intensiv-diseminatoare** de etos imperialist.* (<https://dilemaveche.ro/>)
- d. *Desen după desen, Dan Perjovschi explorează latura venală, cameleonică, estetică și **absurd-comică** a naturii umane, într-o manieră care dezvăluie frumusețea adevărului.* (www.observatorcultural.ro) – „...comică într-un mod/stil absurd”
- e. *Am urmărit luni seară strădania **exasperat-disperată** a partidelor de opoziție care încercau să oprească mașinăria de vot a coaliției de guvernare de la adoptarea pe repede înainte a modificărilor la Codul de Procedură Penală.* (<https://dilemaveche.ro>)
- f. *Un exemplu bun este isteria molecular-mondenă, cu accente **ipocrit-aplaudative**, creată în jurul filmului lui Cristi Puiu, „Moartea Domnului Lăzărescu”. (www.ziaruldevrancea.ro) – „în mod ipocrit aplaudative”*
- g. *Însă el nu se rezumă doar la elogiarea unor mijloace **clișeatic-reprezentative** ale cinematografului de gen.* (<https://agenda.liternet.ro>)
- h. *Generația lui Nichita se emancipase, descoperind un aer proaspăt, despărțindu-se brutal de literatura **clișeistic-convențională**.* (<https://books.google.ro>)
- i. *Mai cronicăresc și mai lejer, mai eseistic și mai personal de-ar fi fost, studiul istoric al lui Paul Cernat ar fi adunat, rapid & magnetic, câteva zeci de recenzii, unele admirative, altele, poate, **arogant-resentimentare**. Așa, el convoacă în jurul său o tăcere smerită, parcă studentăască, de sală de lectură arhiplină.* (www.romlit.ro)
- j. *în fața agresiunii stângii **mafiot-confiscatoare*** (www.dcnews.ro)
- k. *Primele zeci de pagini – cele din copilărie, laconice, dar **candid-scrupuloase** – au mai ales un interes psihologico-documentar.* (www.observatorcultural.ro)

Primul termen al compusului poate fi analizat ca adjectiv (neacordat) sau adverb, dată fiind omonimia majorității termenilor aparținând acestor două clase. Testul acordului nu se poate utiliza pentru a distinge între cele două categorii. S-a remarcat în literatura de specialitate faptul că, în limba română, la adjectivele compuse formate din două adjective, de obicei acordul este marcat doar la al doilea termen:

- (15) a. *alb-verzuie* (Ciobanu și Hasan 1970: 10), *nou-nouță* (CoRoLa, 130 de ocurențe), *social-democrați, alb-vișinii* (Dinică 2013: 617)
- b. *albă-verzuie* (Ciobanu și Hasan 1970: 10), *nouă-nouță* (CoRoLa, 21 de ocurențe)

Prin urmare, invariabilitatea primului termen al compusului nu este relevantă pentru încadrarea sa în clasa adjectivului sau în clasa adverbului și nu ne poate oferi un indiciu privind interpretarea semantică a relației dintre termeni: subordonare sau coordonare copulativă. Considerăm însă că interpretarea semantică trimite spre o analiză de tip Adv-Adj. Chiar și în compusul *bătrânesc-moralizatoare* din (13), unde pe prima poziție apare un adjectiv care nu este omonim cu adverbul (*bătrânește*, cu alt sufix), interpretarea semantică este aceeași. Sunt și alte situații în care un adjectiv derivat cu sufixul *-esc* ce are un corespondent adverbial cu sufixul *-ește* (de ex. *firesc* – *firește*, *omenesc* – *omenește*) apare în locul adverbului: *Este firesc să facem asta.*, *Este omenesc să greșești.* etc.

În limba română adjectivele compuse având structura Adv-Adj sunt construite mai ales cu anumite adverbe: *nou, bine, rău, așa*, iar adjectivul este adesea de tip participial: *nou-născut, nou-venit; bine-crescut, bine-cunoscut; rău-fămat, rău-platnic*⁴, *așa-zis* (FC I: 176–179; Dinică 2013: 618; Pană Dindelegan, Moroianu, Dragomirescu 2025: 165). Așadar, luând în considerare compusele stabile (fixate) menționate de obicei în literatura de specialitate, se poate spune că structura Adv-Adj este destul de rigidă și nu reprezintă un tipar productiv. În schimb, compusele de tipul celor din (14) acceptă mai multe tipuri de adverbe pe prima poziție. De asemenea, se poate observa că ele aparțin stilului literar.

O confirmare a relației semantice de subordonare dintre cei doi termeni vine dinspre traducerile automate în alte limbi, efectuate cu instrumente precum Google Translate sau ChatGPT. Am efectuat un astfel de exercițiu traducând exemplele (13) și (14) a în engleză și franceză. În engleză, compusul *bătrânesc-moralizatoare* a fost tradus *old-fashionedly moralizing* (Google Translate) și *moralizing in an old-fashioned way* (ChatGPT), pentru echivalarea primului termen al compusului folosindu-se un adverb de mod (*old-fashionedly*) sau un grup prepozițional cu rol de adjunct de mod (*moralizing in an old-fashioned way*):

(16) a. *The last stanza of the poem, too explicit and **old-fashionedly moralizing** for a reader today, nevertheless remains in our minds through a dramatic sense of time.* (Google Translate)

b. *„The poem’s final stanza, too explicit and **moralizing in an old-fashioned way** for today’s reader, nevertheless stays with us through its dramatic sense of time.”* (ChatGPT)

Și traducerea în franceză a acestei fraze indică același tip de relație semantică. Compusul din română este redat printr-un grup nominal cu adjectiv (*d’un moralisme désuet*) sau un adjectiv urmat de grup prepozițional adjunct de mod (*moralisatrice de façon vieillotte*)

(17) a. *La dernière strophe du poème, trop explicite et **d’un moralisme désuet** pour un lecteur d’aujourd’hui, reste néanmoins gravée dans nos mémoires grâce à une dimension temporelle saisissante.* (Google Translate)

b. *La dernière strophe du poème, trop explicite et **moralisatrice de façon vieillotte** pour un lecteur d’aujourd’hui, demeure néanmoins gravée dans notre esprit par son dramatique sentiment du temps.* (ChatGPT)

O comparație similară se poate face pentru fraza din (14)a, în care avem compusul *intelligent-hazoasă*. Traducerea automată în engleză plasează un adverb de mod în locul primului termen al compunerii (*intelligently*, respectiv *cleverly*), iar al doilea termen este tradus prin adjectiv.

⁴ Într-un registru colocvial, acordul se poate extinde la primul termen (dacă este un adverb omonim cu adjectivul, ca *nou* și *rău*): *noi-născuți* (CoRoLa), *noi-veniți* (CoRoLa), *răi-platnici* (CoRoLa; 1 exemplu) etc.

- (18) a. *The first part, regarding early childhood, is the most authentic and **intelligently funny**.* (Google Translate)
 b. *The first part, which refers to early childhood, is the most authentic and **cleverly humorous**.* (ChatGPT)

Traducerea în franceză fie reformulează destul de mult textul din (14)a, fie folosește un adverb în locul primului termen al compunerii (*intelligemment*):

- (19) a. *La première partie, qui concerne la petite enfance, est la plus authentique et **la plus drôle, d'une intelligence remarquable**.* (Google Translate)
 b. *La première partie, qui se rapporte à la petite enfance, est la plus authentique et **la plus intelligemment amusante**.* (ChatGPT)

Prin urmare, considerăm că analiza prin subordonare a acestor compuse este mai potrivită. Numărul mare de formații de acest tip din registrul literar (presă culturală și generalistă) arată că este un model productiv, nu o construcție accidentală apărută din motive stilistice. Așadar, tiparul de adjective compuse Adv-Adj, de obicei limitat la câteva modele mai productive (cu *bine, rău, nou, așa* etc.), este în extindere în limba literară. Prin compusele stilistice precum cele extrase din corpus (*supra*, (14)), se dezvoltă un nou model de compuse adjectivale, cu valoare stilistică.

Este interesant de făcut o comparație între structura cu termeni subordonați compuși și cea în care aceiași termeni nu se află într-o relație de compunere. Am modificat ușor unele exemple de mai sus din (14) astfel încât termenii reliefați să nu se afle într-o relație de compunere:

- (20) a. *Prima parte, referitoare la copilăria timpurie, este cea mai autentică și **intelligent hazoasă**.*
 b. *[...] trebuie să începem prin a recunoaște că nu suntem capabili să ne pregătim nici măcar pentru situații mai puțin dezastruoase, cum ar fi o politică trumpistă **rezonabil viscerală**.*
 c. *[...] industria cinematografică [...] era **intensiv diseminatoare** de etos imperialist.*

Observăm că enunțurile obținute sunt gramaticale și au același sens cu cele inițiale. Primul termen este un adverb (omonim cu adjectivul), iar topica sa antepusă adjectivului pe are îl modifică nu este ceva neobișnuit. În general, adverbele de mod pot fi antepuse adjectivului:

- (21) a. *casă **prost întreținută***
 b. *casă **întreținută prost***

Ceea ce le diferențiază este aspectul prozodic și cratima: structurile compuse au alt contur intonațional. Prin urmare, se poate discuta dacă, la nivel teoretic, de analiză, avem a face cu o compunere autentică sau o „pseudocompunere”,

o sintagmă care împrumută unele din caracteristicile compunerii (aspectul prozodic, cratima), dar păstrează relațiile sintactice de subordonare ale sintagmei libere.

Și alți adjuncți pot apărea în această structură comprimată, formată prin compunere. În (22), adjectivul *ideologic* este interpretabil ca un adjunct de relație:

(22) *Va veni ziua când, în fața agresiunii stângii mafiot-confiscatoare și a celei **ideologic-totalitare**, vom fi nevoiți să ne punem la masă și să construim împreună dreapta aia după care tânjim de atâta vreme.* (www.dcnews.ro)

Unele compuse cu această structură sunt greu de analizat. În fraza de mai jos, compusul *umed-bovină* poate fi analizat ca format prin coordonare, primul adjectiv nefiind acordat („privire umedă și bovină”) sau prin subordonare („privire umedă ca a bovinelor”; „privire ca a unei bovine, care este tipic umedă”):

(23) *Domnișoara aruncă o privire laterală, **umed-bovină**, și tace intens.* (https://republica.ro)

5.2. ADJECTIV – ADJUNCT CONSECUTIV

Acest tip de compunere este format din două adjective, iar al doilea are o interpretare consecutivă în raport cu primul:

(24) a. *Marketing viral la Timișoara. Burgerul „Jandarm cu carne de vită bătută cu pulanul și sos **picanto-lacrimogen**” și „Jandarmerița picantă cu piept de pui” (adevarul.ro) – „atât de picant încât este lacrimogen”*

b. *Dragii mei, pe vremea de culoare **alb-descurajantă** de afară cred că este cât se poate de potrivit să vorbim un pic de siguranța rutieră...* (lumeamare.ro) – „atât de albă încât este descurajantă”

Lectura cu relație de coordonare copulativă este și ea posibilă:

(25) a. „picant și lacrimogen”

b. „albă și descurajantă”

Traducerile automate în engleză efectuate confirmă lectura consecutivă. Primul adjectiv compus este tradus prin două adjective aflate în relație de subordonare (*tear-jerking picante*), dar nu compuse. Al doilea adjectiv compus este tradus printr-o îmbinare liberă formată din modificator adverbial și adjectiv (*discouragingly pale*).

(26) a. *Viral marketing in Timișoara. The ‘Gendarme Burger with beef beaten with a baton and **tear-jerking picante** sauce’ and the ‘Spicy Policewoman with chicken breast’.* (ChatGPT)

b. *My dear ones, given the **discouragingly pale** weather outside, I think it’s quite fitting to talk a bit about road safety...* (ChatGPT)

5.3. ADJUNCT COMPLEX

Tiparul de compunere la care ne referim este format din două adjective compuse, rezultatul fiind tot un adjectiv. Este frecvent întâlnit în limba română, iar în literatura de specialitate se consideră uneori ca fiind format prin coordonare copulativă (v. Pană Dindelegan, Moroianu, Dragomirescu 2025: 162–163). Am extras din textele parcurse câteva exemple:

- (27) a. *conflictul arabo-israelian* (CoRoLa) – „conflictul dintre arabi și israelieni”
 b. *războiul daco-roman* (CoRoLa) – „războiul dintre daci și romani”
 c. *acord ruso-român* (CoRoLa) – „acordul dintre ruși și români”
 d. *refacerea relațiilor iraniano-saudite* (hotnews.ro) – „refacerea relațiilor dintre iranieni și saudiți”

Conform Gramaticii Academiei (GALR II: 452), complementul prepozițional complex se identifică în structuri în care semantica verbului implică doi actanți, introduși de o prepoziție sau un verb și o prepoziție cu doi actanți:

- (28) a. *Personajele s-au împărțit în îngeri și demoni.*
 b. *Amândouă pendulează între rigorism fad și ipocrizie infatuată.*

Considerăm că, din punct de vedere semantic, structurile de la (28) și cele din (27) sunt asemănătoare. În (27) avem un substantiv centru care prin sensul său implică doi sau mai mulți actanți: *conflictul*, *războiul*, *acord*, *refacerea*. Adjectivul compus indică cei doi actanți. Se poate observa că majoritatea adjectivelor care apar în acest tip de structură sunt etnice, dar se pot întâlni și alte tipuri de adjective (de ex., *conexiune audio-video* = „între audio și video”).

Substantivele relaționale de tipul celor de mai sus (*conflict*, *război*, *negocieri*, *acord*, *refacere*, *conexiune*, *raport*, *interfață* etc.) pot fi urmate și de actanți exprimați prin substantiv:

- (29) a. *conflictul Hezbollah–Israel* (<https://ro.wikipedia.org>)
 b. *negocierile SUA–Iran* (www.libertatea.ro)
 c. *interfață om-mașină* (<https://documents.eaton.com/ro>)
 d. *Analistii nu cred că Orbán va fi invitat la negocieri, poate doar la întâlnirea Trump-Zelenski, deoarece și președintele Ucrainei va fi la Budapesta, dar nu se prevede vreo „trilaterală”, Zelenski va fi informat și consultat separat.* (www.observatorcultural.ro)
 e. *Dar nu e vorba doar de o răsturnare, de o întoarcere a perspectivei, ci de o dublare, de o echilibrare privitor-privit.* (www.observatorcultural.ro)
 f. *meciul România - Luxemburg va avea loc pe Stadionul Astra* (CoRoLa)

Considerăm că în acest exemple nu avem a face cu un cuvânt compus, ci cu o structură eliptică, având la bază o relație de coordonare între actanți. De altfel, vorbitorii „simt” că este vorba de alt tip de structură, astfel încât în locul cratimei se folosește uneori linia de pauză, ca în (29)a sau spațiile albe înainte și după cratimă, ca în (29)f.

5.4. ADJECTIV – MODIFICATOR ADJECTIVAL ORI SUBSTANTIVAL

Acest tipar, frecvent întâlnit la adjectivele care exprimă culori, este compus din două adjective din același domeniu semantic (cromatic). Adjectivul compus denumește o anumită nuanță, determinată mai precis prin compunerea celor două adjective (acestea denumind culori sau nuanțe apropiate):

(30) a. *mobilierul din lemn verde-măsliniu de quayac* (CoRoLa)

b. *Avea un ruj mov-lila, părul blond, zâmbetul larg, o frumusețe de fată.* (trendconsult.ro)

c. *cu părul gri-argintiu* (CoRoLa)

De obicei, adjectivele compuse de acest tip sunt considerate a fi formate prin coordonare copulativă (v. Pană Dindelegan, Moroianu, Dragomirescu 2025: 162–163). Vedem însă că al doilea adjectiv din compus îl modifică pe primul, aceste compuse fiind diferite de cele din (31), unde relația dintre termeni este clar de coordonare (copulativă):

(31) a. *Avea chenarul acela roșu-albastru, în culorile British Airways, pe care îl aveau scrisorile francate «Par avion».* (CoRoLa) – „tricou în două culori: roșu și albastru”

b. *poartă un tricou galben-albastru, inscripționat cu numărul și numele lui Ronaldo* (CoRoLa) – „tricou galben și albastru”

Există structuri echivalente semantic unde modifierul primului adjectiv este un substantiv, în relație semantică de tip comparativ cu adjectivul pe care îl modifică:

(32) [...] *de obicei avea o garoafă roșie la butoniera costumului de vară, gri turturea, gri șoarece sau gri-argintiu.* (CoRoLa) – „gri ca o turturea, gri ca un șoarece”

De altfel, echivalentul semantic al compusului *gri-argintiu* este sintagma liberă *gri argint*, cu modifier substantival (*argint*). Și aceste sintagme cu modifier substantival pot migra spre compunere: în DCR² sunt înregistrate adjectivele compuse (invariabile) *gri-argint*⁵ („Noapte ca stofa **gri-argint**.”), *verde-iarbă* („[Se poartă] veste violet, **verde-iarbă** cu eșarfe și pălării asortate”), *galben-praz*, iar Andreea Dinică (2013: 617) menționează compusele *albastru-cerneală*⁶, *verde-praz*, *gri-șobolan*. În RoTenTen am înregistrat două ocurențe pentru compusul *gri-șoarece* („tipărit pe hârtie **gri-șoarece**”), care în exemplul (32) din CoRoLa apare ca sintagmă liberă. Este un tipar de compunere frecvent întâlnit în corpusul cercetat, uneori cu valoare stilistică:

⁵ În corpusul RoTenTen sunt cinci ocurențe pentru *gri-argint*, dintre care patru în contexte adjectivale.

⁶ Pentru *albastru-cerneală* se înregistrează 14 ocurențe în RoTenTen.

- (33) a. *Poalele munților sunt gri-șoarece și **albastru-crațișă**.* (litternet.ro, via RoTenTen)
 b. *Erau case ușoare, din conglomerat, pe structuri de lemn, gata ignifugate, cu acoperișuri cărămizii ori **roșu-cireasă**, ca niște miniaturi risipite în larg.* (CoRoLa)
 c. *capacul **galben-muștar*** (CoRoLa)
 d. [...] *căsuța, vă dați seama, nu era chiar din prăjitură, dar arăta întocmai ca și cum ar fi fost. Un **roz-acadea**, cu acoperiș ca de cranț și ferestre ca niște ochi din povești.* (CoRoLa)

6. REMARCI FINALE

În acest articol am urmărit câteva aspecte legate de relațiile sintactice dintre termenii care intră într-o formație compusă. Punctul de plecare au fost unele exemple din presă și corpusuri online (de limbă scrisă), nediscutate în literatura de specialitate.

Am arătat că tiparul de compunere adjectivală cu modificator pe primul loc (*bătrânesc-moralizator, grosolan-ingrat* etc.) este extins în registrul literar, în texte încărcate stilistic. Este un tipar dinamic, spontan, care nu caracterizează compunerile fixate (înregistrate în dicționare și în articolele de specialitate). Primul element califică, intensifică sau metaforizează pe al doilea. Prin compunere nu se formează neapărat un cuvânt compus, termenii păstrând în mare măsură independența semantică. Prin urmare, aceste structuri ar putea fi denumite *pseudocompunere*. Semne ale compunerii ar fi grafia, conturul intonațional și condensarea semantică.

Parcursul corpusului a arătat că este foarte extins și tiparul în care termenii compunerii au la bază o relație predicativă (*discurs-fluviu, patria-mamă, concluzia-slogan* etc.). Este un tip de compunere care uneori este considerat ca având la bază o coordonare sau apozitivă, dar care este mai bine descris prin relația de tip predicativ ori propoziție redusă (engl. *small clause*) în structura de bază.

Pentru compusele de tip *verde-măsliniu, gri-argintiu* am arătat că ar fi mai potrivită analiza prin subordonare decât prin coordonare, al doilea adjectiv modificându-l pe primul.

Am făcut o paralelă între sintagmele cu substantiv relațional urmat de adjectiv compus precum *conflictul arabo-israelian* și cele cu complement prepozițional complex (*s-au împărțit în îngeri și demoni*), arătând că pot fi analizate în mod similar.

Compunerile având la bază relații de coordonare sunt frecvente în corpus și variate. Am arătat că se poate face distincție între compusele bazate pe coordonare copulativă (*sculer-matrișer, bordurist-asfaltangiu*) și cele bazate pe coordonare disjunctivă (*prin februarie-martie*). De asemenea, am arătat că interpretările compuselor având la bază o relație de coordonare copulativă diferă între ele

(*tricouri roș-albastre* vs *ten roșiatic-marونی*) și sunt diferite de interpretarea termenilor coordonați (*tricouri roșii-albastre* vs *tricouri roșii și albastre*).

SURSE

CoRoLa = *Corpus computațional de referință pentru limba română contemporană*, Academia Română, Institutul de Cercetări pentru Inteligență Artificială „Mihai Drăgănescu” din București (ICIA) & Institutul de Informatică Teoretică din Iași (IIT). <https://corola.racai.ro/>
 RoTenTen = Corpus of the Romanian Web, disponibil la: <https://www.sketchengine.eu/roten-romanian-corpus/>

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

- Barbu, Ana-Maria, 2012, „Construcțiile substantiv-substantiv. Atributul substantival în nominativ”, în SCL, LXIII, nr. 2, 153–170.
- FC I = Fulvia Ciobanu, Finuța Hasan, *Formarea cuvintelor în limba română*. Volumul I. *Compunerea*, București, Editura Academiei R.S.R., 1970.
- Croitor, Blanca, 2021, „Derivare și compunere în DOOM³”, în *Limba română*, LXX, nr. 3–4, 363–380.
- DALR = George Volceanov, *Dicționar de argou al limbii române*, București, Editura Niculescu, 2007.
- DCR = Florica Dimitrescu, *Dicționar de cuvinte recente*, București, Editura Albatros, 1982.
- DCR² = Florica Dimitrescu, *Dicționar de cuvinte recente*, ediția a II-a, București, Editura Logos, 1997.
- DCR³ = Florica Dimitrescu (coord.), Alexandru Ciolan, Coman Lupu, *Dicționar de cuvinte recente*, ediția a III-a, București, Editura Logos, 2013.
- DOOM³ = *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române*, ediția a III-a, revăzută și adăugită (coordonator: Ioana Vintilă-Rădulescu), București, Univers Enciclopedic, 2021.
- Dinică, Andreea, 2013, „Compounding”, în Gabriela Pană Dindelegan (ed.), *The Grammar of Romanian*, Oxford, Oxford University Press, 612–620.
- Fradin, Bernard, 2009, „IE, Romance: French”, în: Rochelle Lieber, Pavol Štekauer (eds), *The Oxford Handbook of Compounding*, Oxford : Oxford University Press, 417–435.
- GALR = Valeria Guțu Romalo (coord.), *Gramatica limbii române*, I–II, București, Editura Academiei Române, 2008.
- Grossmann, Maria, 2016, „Romanian”, în: Peter O. Müller, Ingeborg Ohnheiser, Susan Olsen, Franz Rainer (eds), *Word-Formation: An International Handbook of the Languages of Europe*, IV, Berlin/Boston, De Gruyter Mouton, 2731–2751.
- Grossmann, Maria, 2022, „Peculiarities of Romanian Word-Formation”, în: *Oxford Research Encyclopedias. Linguistics*, <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780199384655.013.686>.
- Lohmann, Arne, 2014, *English Coordinate Construction: A Processing Perspective on Constituent Order*, Cambridge, Cambridge University Press.
- Noailly, Michèle, 1990, *Le substantif épithète*, Paris, Presses Universitaires de France.
- Pană Dindelegan, Gabriela, Cristian Moroianu, Adina Dragomirescu, 2025, *Mijloace interne de îmbogățire a vocabularului. Sufixare, prefixare, derivare prin substituție de afixe, compunere*, București, Editura Univers Enciclopedic Gold.

OBSERVATIONS ON THE SYNTACTIC RELATIONSHIPS BETWEEN COMPOUND WORDS

(Abstract)

In our literature, three main aspects related to compounding are usually discussed: a) the morphological structure or the word class of the terms that make up a compound word, b) the inflection of the compound word, and c) the degree of fusion of the terms that make up the compound. The syntactic relations between the elements in the compound are less discussed in the specialized literature. Usually, it is shown that some compounds are formed by coordination, others by subordination, but without going into details. In the article we discuss the syntactic relationships between the composed words in more detail. The starting point was some examples from the press and online corpora (of written language), less discussed in the specialized literature.

We have shown that the pattern of adjectival compounding with modifier in the first place is very widespread in the literary register, in stylistically charged texts. It is a dynamic, spontaneous pattern, which does not characterize fixed compounds (which are recorded in dictionaries and in specialized articles). The first element qualifies, intensifies or metaphorizes the second. Compounding does not necessarily form a compound word, the terms largely retaining semantic independence. Therefore, these structures could be called pseudo-compounds. What they have in common with proper compounds are the spelling, the intonational contour and semantic condensation.

The examples from the corpus also showed that the compounds based on a predicative relationship are very widespread (*discurs-fluviu*, literally *speech-river*, meaning 'long speech'). It is a type of composition that is sometimes considered to be based on coordination or apposition, but which is better described by the predicative or small clause relationship in the basic structure.

For the adjectival compounds with two adjectives such as *verde-măsliniu* 'olive-green', *gri-argintiu* 'silver-grey', we showed that it would be more appropriate to analyze them by subordination than by coordination, with the second adjective modifying the first.

We drew a parallel between the phrases with a relational noun followed by a compound adjective, such as the *conflictul arabo-israelian* 'the Arab-Israeli conflict', and those with a complex prepositional complement (*s-au împărțit în îngeri și demoni* 'they were divided into angels and demons'), showing that they can be analyzed in a similar way.

Compounds based on coordination relations are frequent in the corpus and quite varied. We showed that a distinction can be made between compounds based on copulative coordination (*antrenor-jucător* 'trainer-player') and those based on disjunctive coordination (such as *februarie-martie* 'February-March'). We have also shown that interpretations of compounds based on a copulative coordination relationship differ from one another (e.g., *tricouri roș-albastre* 'red-blue shirts' vs. *ten roșiatic-marونی* 'reddish-brown complexion') and differ from the interpretation of coordinated terms (*tricouri roșii-albastre* 'red-blue shirts' vs. *tricouri roșii și albastre* 'red and blue shirts').

